

Дзеяслоў

166. Разгледзьце малюнак. Раскажыце, што робіць кожны з членаў сям'і ў выхадны дзень.

Дапоўніце сказы патрэбнымі словамі. Што абазначаюць гэтыя словы? На якія пытанні яны адказваюць?

Бабуля ... шалік. Дзядуля ... газету. Тата з сынам ... у шахматы. Мама ... дачушку. Дачушка ... ляльку.

Словы для даведкі: чытае, вяжа, гуляюць, закахвае, расчэсвае.

Словы, якія абазначаюць дзеянні прадметаў і адказваюць на пытанні што робіць? што робяць? што рабіў? што зрабіў? што будзе рабіць? што зробіць? і іншыя, — гэта дзеясловы.

167. З асобных слоў складзіце сказы. Запішыце адзін сказ на выбар. Разбярыце яго па членах сказа.

Бабуля, прыгожую, пашыла, сукенку, Юлі.
Дзядуля, унуку, зрабіў, змея, паветранага.

Якім членам сказа з'яўляецца дзеяслоў?

Дзеяслоў у сказе часцей бывае **выказнікам:**
што зрабіла?

Мама запляла дачушцы прыгожую коску.

168. Прачытайце верш. Чым падобны хлопчык на свайго прадзеда? Чаму радуецца прадзед?

У майстэрні

Толік з прадзедам сябруе.
У майстэрню завітае —
і пілуе, і габлюе,
робіць дзіркі, выразае...
Прадзед гляне — усміхнецца:
«Штось маё перадаецца».

А. Зэкаў.

Знайдзіце ў вершы дзеясловы. Спачатку выпішыце тыя, якія адказваюць на пытанне **што робіць?**, потым — на пытанне **што зробіць?**

Узор. Што робіць? *Сябруе, ...*
Што зробіць? *Завітае, ...*

169. Прачытайце прыказкі. Чаму так гавораць?

Век живеш, век вучышся.

Колькі робіш — столькі вучышся.

Знайдзіце дзеясловы, вусна пастаўце да іх пытанні.

Запішыце адну з прыказак па памяці.

170. Прачытайце загадку. З «рассыпаних» літар складзіце слова-адгадку.

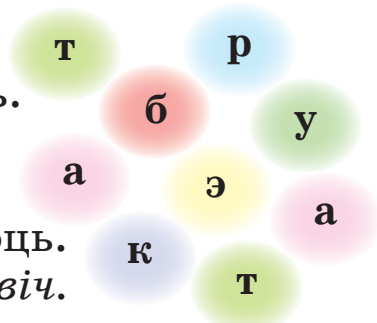
Яна ў кватэры кожнаму годзіць.

Чатыры ножкі, але не ходзіць.

Па ўсіх пакоях яе цягаюць,

а як паставяць — наверх сядваюць.

А. Кудласевіч.

Запішыце загадку разам з адгадкай. Знайдзіце і падкрэсліце дзеясловы. Вусна пастаўце да іх пытанні.

171. Да дзеясловаў з левага слупка падбярыце супрацьлеглыя па сэнсе дзеясловы з правага слупка.

ад'ехаць

адцвітаць

адкапаць

абрадавацца

зацвітаць

пад'ехаць

закапаць

засмуціцца

адцвітаць

У дзеясловах абазначце прыстаўкі, растлумачце іх правапіс. Са слоўнікавым словам складзіце і запішыце сказ.

172. Прачытайце тэкст. Што выклікала ў вас усмешку? Чаго не ведала маленькая Яна?

Неба зацягнулі хмары. Раз-пóраз бліскае маланка.

Маленькая Яна прыбегла з двара ў хату і пытае:
— Бабуля, хто гэта сваволіць? То ўключыць святло, то выключыць. (*К. Сосна.*)

раз-пóраз — раз за разам, зноў і зноў, пастаянна

Выпішыце з тэксту дзеясловы. Знайдзіце сярод іх антонімы і абазначце ў іх прыстаўкі.

173. Знайдзіце ў кожнай групе дзеясловаў лішні. Якая прымета аб'ядноўвае астатнія словы ў кожнай групе? Запішыце гэтыя словы.

1. Грэлася, усміхалася, сагравалася, награвалася.

2. Падняўся, гудзеў, узняўся, усхапіўся.

3. Сохне, абсыхае, высыхае, вісіць.

Вусна дапоўніце сказы словамі другой групы.

1. Данік ... з-за стала і падзякаваў матулі.
2. Тата адпусціў кітайскі ліхтарык, і той ... висока над зямлёй. 3. Хлопчык ... з месца і хутка прыбег на дапамогу кацяняці.

174. Дапоўніце пары сказаў адным і тым жа дзеясловам. Карыстайцеся малюнкамі-падказкамі. Запішыце сказы, у якіх дзеясловы ўжываюцца ў пераносным значэнні.

Як хутка ... час!
Спартсмен ... па стадыёне.

У лесе ... воўк.
За акном ... вецер.

Падкрэсліце ў запісаных сказах дзейнік і выказнік.

175. Да дзеясловаў з левага слупка падбярыце назоўнікі з правага слупка.

адчыніць
расплюшчыць
разгарнуць

вочы
падручнік
дзверы

З адным спалучэннем слоў на выбар складзіце і запішыце сказ.

176. Спішыце загадкі, устаўляючы патрэбныя літары. Дапішыце словы-адгадкі.

1. Моцна хмару (з/с)трасянуў —
нават дождж з яе лінуў!

Учыніў на ёй пагром.
Вось такі ён грозны

2. Хто аблокі век ганяе
і вандруе па плане(ц/т)е?
А з лістотай хто гуляе?
Здагадаўся? Гэта

С. Быкава.

Падкрэсліце дзеясловы. Вусна пастаўце да іх пытанні.
Растлумачце правапіс літар, якія ўставілі.

Адзіночны і множны лік дзеясловаў

177. Параўнайце сказы ў слупках. Выпішыце з іх дзейнік і выказнік. Пастаўце пытанне ад дзейніка да выказніка. Абазначце канчаткі дзеясловаў.

Каля школы расце
вялікая бяроза.

Вучань назірае за
птушкай на бярозе.

Каля школы растуць
вялікія бярозы.

Вучні назіраюць за
птушкамі на бярозах.

Узор. *Бяроза (што робіць?) расц[е]. — Бярозы (што робяць?) раст[уць].*

Якія дзеясловы абазначаюць дзеянне аднаго прадмета? Якія дзеясловы абазначаюць дзеянне некалькіх прадметаў?

Дзеясловы змяняюцца **па ліках**. Дзеясловы ў форме **адзіночнага ліку** абазначаюць дзеянне аднаго прадмета. Дзеясловы ў форме **множнага ліку** абазначаюць дзеянне некалькіх прадметаў.

178. Дапоўніце сказы з тэксту дзеясловамі ў патрэбнай форме.

Раніцай (*узняўся, узняліся*) моцны вецер. Па небе (*паплылі, паплыла*) дажджавыя хмары. (*Пырснулі, пырснула*) першыя кроплі дажджу. Але хутка неба (*ачысцілася, ачысціліся*) ад хмар.

Сонечны зайчык (*дацягнуўся, дацягнуліся*) да твару дзяўчынкі. Юлька салодка (*пацягнулася, пацягнуліся*) і (*адкрыла, адкрылі*) вочкі. (*Паводле Я. Галубовіча.*)

Спішыце першую частку тэксту. Абазначце лік дзеясловаў.

179. Спалучыце назоўнікі з дзеясловамі і складзіце сказы. Падкрэсліце тыя дзеясловы, якія ўжыты ў пераносным значэнні. Вызначце іх лік.

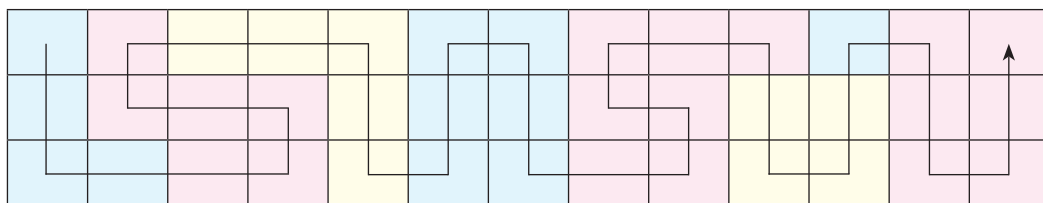
мн. л.

Узор. *Песні гучаць. Песні льюцца.*

Песні (*гучаць, люцца*). Сонейка (*смяецца, свеціць*). Мора (*шуміць, хвалюецца*). Ручайкі (*цякуць, бягуць*).

180. Прачытайце і запішыце скорогаворку Васіля Жуковіча, карыстаючыся падказкай.

Л	ь.	Л	і	н	в	е	у	ц	ь	і	м	ы.
е	н	е	п	у	і	н	н	х	л	ы	а	н
т	а,	л	і	ў	л	ь.	П	а	і	п	л	і

Знайдзіце ў ёй дзеясловы, вызначце іх лік.

181. Прачытайце словы. У слупку справа пазнаёмцеся з прыметай, па якой трэба выбраць словы ў кожнай групе.

1. Смяюцца, скачуць, слухаюць, спявалі, ходзіць.

мн. л.

2. Думае, лятала, кажуць, адказвае, бачыла.

адз. л.

Сфармулюйце заданне да практыкавання і выканайце яго пісьмова.

182. Выберыце правільнае выказванне і прадоўжыце яго.

Назоўнік **чарніла** спалучаецца з дзеясловам

а) **ка́пала** ў форме адзіночнага ліку, таму што...

б) **капалі** ў форме множнага ліку, таму што...

183. Дапоўніце прыказкі словамі, супрацьлеглымі па сэнсе выдзеленым дзеясловам. Чаму так гавораць?

Згода будзе, нязгода

Хваляць за добрае, ... за кепскае.

га́няць

руйнае

га́няць — няславіаць, асуджаюць (*рус.* осуждают)

Запішыце прыказкі. Вызначце лік дзеясловаў.

184. Прачытайце. Які настрой перадаецца ў вершы: сур'ёзны ці жартоўны? Чым тлумачыць аўтар адсутнасць улову ў хлопчыка?

Рыбак

Ля ракі ся(д/дз)іць Антон.
Ву(д/дз)іць рыбу ў рэчцы ён.
У вадзе трымці(т/ц)ь кручок.
На кручку тым — чарвячок.
Хо(д/дз)яць плоткі ля кручка,
не краіаю(т/ц)ь чарвячка.
Мо шапнуў ім чарвячок,
што на іх клюе кручок?

А. Зэкаў.

трымціць — дрыжыць

Спішыце аповядальныя сказы, устаўляючы патрэбныя літары. Знайдзіце дзеясловы, вызначце іх лік.